

ADAM JÓZEF SOBCZYK MSF

AKTUALNE NURTY I PERSPEKTYWY
TEOLOGII DUCHOWOŚCI KATOLICKIEJ W POLSCE
W ŚWIETLE PERIODYKU „DUCHOWOŚĆ W POLSCE”

Teologia duchowości jest pełnoprawną uniwersytecką dyscypliną naukową od ponad 90 lat. Na gruncie polskim zrzesza kilkusetosobową kadrę duchownych konsekrowanych i świeckich zatrudnionych w ośrodkach uniwersyteckich, pełniących posługę formacyjną w seminariach i nowicjatach oraz inną służbą w Kościele. Integrowaniu tego środowiska służyła od 1983 roku Sekcja Duchowości Teologów Polskich, która przekształciła się w Polskie Stowarzyszenie Teologów Duchowości, mające podmiotowość prawną, kościelną i państwową. Pomysłodawcą założenia SDTP był ks. prof. W. Słomka. Stowarzyszenie zaczęło się rozwijać od Kongresu Teologów Polskich (Lublin 1989). Od tego czasu podjęto konkretne inicjatywy, opracowano i opublikowano podręcznik duchowości dla seminarzystów: *Teologia duchowości katolickiej* (Lublin 1993), opracowano *Leksykon duchowości katolickiej* (Lublin–Kraków 2002). Zorganizowano także kilka sympozjów naukowych i zaczęto wydawać rocznik o charakterze naukowym „Duchowość w Polsce”¹, który jest „oficjalnym periodykiem stowarzyszenia”².

Ta seria wydawnicza kładzie nacisk na prezentację wyników badań nad teologią duchowości w Polsce. Każdy tom jest podzielony na 8 działów: źródła polskiej duchowości, polska teologia duchowości, duchowość biblijna, historia duchowości, hagiografia, materiały i studia, sprawozdania i recenzje. Periodyk służy również jako forum poszukiwań i dyskusji nad aktualnymi zagadnieniami i perspektywami teologii duchowości w Polsce³.

Na tej podstawie może stanowić bogate źródło badawcze, które zostanie poddane analizie w celu odnalezienia w nim aktualnych nurtów i perspektyw teologii duchowości w Polsce. Autor stawia sobie za cel, w ramach możliwych dla artykułu

¹ Por. M. Chmielewski, *Geneza Polskiego Stowarzyszenia Teologów Duchowości*, „Duchowość w Polsce” 11 (2009), s. 39-52.

² Zob. *Statut SDTP*, art. 11, ust. 2. Do roku 2008 włącznie ukazało się 10 tomów w formacie A5 (219-409 s.). Zawierały one materiały z sympozjów organizowanych przez sekcję Duchowości Teologów Polskich, oraz różne artykuły. Od roku 2009 wydano kolejnych 7 tomów w formacie A4 (każdy liczący kilkaset stron).

³ Por. M. Chmielewski, *Wprowadzenie do 11 tomu*, „Duchowość w Polsce” 11 (2009), s. 7.

naukowego, przedstawienie głównych tendencji współczesnej teologii duchowości w Polsce i zainspirowanie dalszych badań naukowych w tym temacie.

1. DAŻENIE DO POPRAWNIE SKONSTRUOWANEJ METODOLOGII

Teologia duchowości to metodologicznie uporządkowana, samodzielna dyscyplina naukowa podejmująca refleksję nad życiem duchowym⁴. Stanowi zbiór twierdzeń dotyczących sposobu przeżywania spotkania człowieka z Bogiem, objawionym w pełni w Jezusie Chrystusie. Przestrzeniami tego dialogu są modlitwa, sakramenty, lektura Pisma Świętego i drugi człowiek⁵.

Z tego tytułu potrzebna jest stała atencja metodologiczna umożliwiająca refleksję nad jakością uprawianej teologii duchowości w Polsce oraz wytyczenie kierunków analiz badawczych w przyszłości. Taka refleksja wśród teologów duchowości w Polsce została umiejscowiona w ramach sympozjum *Polska teologia duchowości. Próba bilansu i perspektywy*, które odbyło się w dniach 4–5 czerwca 2010 roku w miejscowości Turno-Brzeźce. Zaowocowało ono wieloma postulatami, które mają na celu skonstruowanie odpowiedniej metodologii przydatnej w pracy teologów duchowości.

Jak podaje ks. M. Chmielewski, metodologia teologii duchowości musi uwzględniać kilka istotnych kwestii. Po pierwsze, sama musi się stać przedmiotem analiz. Wymaga to dobrej znajomości historii doktryn i orientacji we współczesnych trendach danej dyscypliny oraz specyficznego myślenia analityczno-syntetycznego na poziomie metanauki. Bazuje głównie na semiotyce, rozumianej jako logiczna teoria języka niezbędna w hermeneutyce. Jako dyscyplina teologiczna wyodrębniła się w latach 20. XX wieku dzięki zaangażowaniu teologów w dyskusje metodologiczną zwaną ruchem mistycznym. Dlatego i dzisiaj, by mogła się rozwijać i odpowiadać na pytania egzystencjalno-duchowe współczesnego człowieka, musi posiadać mocny szkielet metodologiczny⁶.

Drugą kwestią dotyczącą metodologii teologii duchowości jest umiejętne przełożenie naukowego jej uprawiania na dydaktykę akademicką. Potwierdza to zarówno powszechna potrzeba duchowości, jak i zagrożenie ideologiami wrogimi

⁴ Por. M. Chmielewski, *Metodologiczne problemy posoborowej teologii duchowości katolickiej*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2001, s. 72; tenże, *Teologia duchowości*, w: M. Chmielewski (red.), *Leksykon duchowości katolickiej*, Lublin–Kraków: Wydawnictwo M 2002, s. 878.

⁵ Por. J. Machniak, *Teologia duchowości w formacji kapłańskiej w świetle posoborowego nauczania Kościoła – Jan Paweł II formatorem współczesnych kapłanów*, „Duchowość w Polsce” 13 (2011), s. 69.

⁶ Por. M. Chmielewski, *Potrzeba metodologii w teologii duchowości*, „Duchowość w Polsce” 12 (2010), s. 31–32.

teologii chrześcijańskiej. Trzecią racją jest bogactwo literatury, które powinno zostać usystematyzowane i podzielone na literaturę mistagogiczną, mistologiczną i mistograficzno-hagiograficzną⁷.

Ponadto teologia duchowości wymaga poprawnie skonstruowanej metodologii, która jasno określa przedmiot materialny i formalny⁸. Nie jest to zadanie łatwe, zwłaszcza że specyficznym źródłem, na podstawie którego można opisywać i badać życie duchowe, jego strukturę, stopniowy rozwój i prawa rządzące tym rozwojem, jest głównie świadectwo życia duchowo-religijnego. Do badania takich źródeł nie wystarczy jedna metoda spośród stosowanych w teologii. Badanie doświadczenia religijnego, łącznie z doświadczeniem mistycznym, musi się dokonywać równocześnie na trzech płaszczyznach: empirycznej, ontologicznej i nadprzyrodzonej. Zachodzi potrzeba wypracowania metody integralnej, łączącej w sobie elementy postępowania dedukcyjnego oraz opis fenomenologiczny. Poddaje ona teologicznej interpretacji dane opisu fenomenologicznego. Zdaniem ks. W. Słomki duchowość jako nauka jest teologiczną interpretacją postaw ludzkich ujawniających wobec rzeczywistości odniesienie: intelektualne, emocjonalno-wartościujące i behawioralne⁹.

Na właściwe metodologiczne uporządkowanie teologii duchowości wpływ ma dobre umiejscowienie w niej antropologii. Ks. Zarzycki, za Ch. Bernardem, wyjaśnia, że zwrot antropologiczny w teologii wpłynął również na teologię duchowości. Ona bowiem bada doświadczenie duchowe, opisuje jego rozwój, struktury i prawa. Interpretuje antropologię w sensie podmiotowego charakteru życia duchowego. Interesuje ją człowiek w zakresie życia łaski, w jego relacji z Bogiem. Relacja ta opisywana w dzienniku duchowym stanowi jedno ze źródeł teologii duchowości.

⁷ Por. tamże, s. 32-34.

⁸ Przedmiot formalny, rozpatrywany w podwójnym aspekcie: jako przedmiot formalny *quo*, czyli środek, przy pomocy którego poznajemy i docieramy do badanej rzeczywistości (w teologii jest to naturalne światło rozumu); oraz jako przedmiot formalny *quod*, czyli sposób podejścia do przedmiotu materialnego, kąt widzenia, jego aspekt. Niektórzy identyfikują go z metodą danej dyscypliny, dlatego nazywają go „metodologicznym”. Przedmiot formalny *quo* teologii duchowości jest ten sam jak całej teologii, gdyż sposobem dotarcia do badanej przez nas rzeczywistości Objawienia jest rozum oświecony wiarą. Natomiast przedmiot materialny teologii duchowości jest znacznie węższy niż teologii w ogóle. To zawężenie wynika z przyjętego przedmiotu formalnego *quod* wyznaczającego określony aspekt chrześcijańskiego doświadczenia religijnego, który można by nazwać dynamicznym. Teologię duchowości interesuje bowiem to, jak dokonuje się i jak się zmienia od strony podmiotu chrześcijańskie doświadczenie religijne, zwłaszcza w sensie jakościowym, prowadząc do zjednoczenia człowieka z Bogiem. To właśnie odróżnia w sposób zasadniczy teologię duchowości od innych dyscyplin teologicznych, jak chociażby teologii moralnej (por. M. Chmielewski, *Potrzeba metodologii w teologii duchowości*, s. 36-38; tenże, *Metodologiczne problemy posoborowej teologii*, s. 180-200).

⁹ Por. tenże, *Potrzeba metodologii w teologii duchowości*, s. 35-37; M. Chmielewski, W. Słomka, *Polscy teologowie duchowości*, „Duchowość w Polsce” 1 (1993), s. 231-232.

Pozostałymi źródłami są tradycje duchowe danych wspólnot, w których człowiek żyje, i z których się wywodzi¹⁰.

Teologia duchowości ujmuje człowieka w jego doświadczeniu duchowym we wspólnocie Kościoła. W analizie i opisie doświadczenia odwołuje się do Objawienia Bożego, a korzysta z pomocy antropologii filozoficznej, zwłaszcza gdy idzie o objaśnienie pojęć związanych z osobą ludzką. Badając rozwój duchowy winna uwzględniać obraz Boży w człowieku, wspólnotę Kościoła i ludzką, w której człowiek ma wertykalne i horyzontalne rozwinięcie, a także chrystologię, komponenty życia ludzkiego i duchowego: poznanie, miłość i pozostałe władze duszy, doświadczenie mistyczne jako szczególne doświadczenie Boga¹¹.

To prowadzi do kolejnego pytania o to, jaka powinna być teologia mistyki. Ks. S. Urbański wyjaśnia, że na wstępie należy się uporać z dwuznacznością w używaniu tego pojęcia i z trudnością zdefiniowania go. Nadmierna ilość ujęć i niewłaściwe odczytywanie myśli i przeżyć mistyków utrudnia określenie rzeczywistej więzi, zjednoczenia człowieka z Bogiem. Dzisiaj przeważa ujęcie mistyki jako nauki i praktyki. Teologia życia mistycznego powinna ujmować wymiar spekulatywny i afektywny. Mistyk doświadcza Boga i mówi o Nim, zatem oba te wymiary się uzupełniają. Jako podstawę mistyki podaje tajemnicę Wcielenia, co powoduje, że mistyki chrześcijańskiej nie można oderwać od Chrystusa¹².

Wyzwaniem dla współczesnej teologii duchowości w Polsce jest stworzenie odpowiedniej płaszczyzny dla historii duchowości czy rozmaitych szkół życia duchowego. Istotne jest wypracowanie metody pozwalającej – jak postuluje ks. J. Popławski – na uwspółcześnienie historii duchowości, która analizując dzieje przeżywania relacji człowieka z Bogiem, będzie równocześnie związana z teologią duchowości¹³. Pozwala na to korzystanie w historii duchowości z tych samych źródeł co w teologii duchowości i związanie przedmiotu historii duchowości z przedmiotem teologii rozumianej jako refleksja nad Objawieniem Bożym. Metoda historii duchowości prowadzi do usystematyzowania prawdy o badanej rzeczywistości historycznej, pojmowanej w różnym znaczeniu i zakresie. W znaczeniu ścisłym to umiejętność formułowania naukowych hipotez, gromadzenie materiałów i ich analiza oraz prezentacja naukowych teorii z wykorzystaniem wyników badań. Podczas gdy teologia posługuje się metodami, które mają na celu poznanie rzeczywistości w świetle Bożego objawienia, historia duchowości posługuje się metodami właściwymi historii i innym naukom pomocniczym teologii. Chodzi jej o dotarcie do autentycznych przekazów o życiu duchowym ludzi danej epoki i miejsca. Jednak

¹⁰ Por. S. Zarzycki, *Antropologia teologiczna a rozwój duchowy*, „Duchowość w Polsce” 12 (2010), s. 42-43.

¹¹ Por. tamże, s. 44-50

¹² Por. S. Urbański, *Jaka teologia mistyki?*, „Duchowość w Polsce” 12 (2010), s. 64-79.

¹³ Por. J. Popławski, *Uwspółcześnić historię duchowości*, „Duchowość w Polsce” 12 (2010), s. 80.

na etapie interpretacji życia duchowego człowieka historia duchowości korzysta z metod właściwych teologii¹⁴.

Powstaje pytanie: czym ma być historia duchowości? Czy chodzi o rekonstrukcję przeszłości, czy też o uprawianie na wzór faktografii pobożności indywidualnej lub zbiorowej w sensie przedmiotowym (pisma w zakresie duchowości) i podmiotowym (szkoły duchowości)? Wtedy jednak historia duchowości nie różniłaby się od historii powszechnej, dlatego istotne jest – jak podaje ks. Popławski (za I. Colosio) – by historia duchowości w ocenie faktów historycznych sięgała do teologii, by nie zgubić duchowego doświadczenia obcego np. kronikarstwu¹⁵.

Historia duchowości ma być usystematyzowaną obiektywizującą doświadczeń życia duchowego człowieka w danym czasie i miejscu. Ma być wiedzą związaną z procesem kształtowania postaw duchowo-religijnych na gruncie duchowego doświadczenia. Należy ją uprawiać z uwzględnieniem kontekstu teologicznego. Powiązanie historii duchowości z innymi dziedzinami nauki świadczy o jej interdyscyplinarności i podnosi jej znaczenie¹⁶.

W obszarze porządkowania metodologicznego teologii duchowości i innych dziedzin wiedzy z nią związanych znajdują się hagiografia i hagiologia. W swoich badaniach ks. I Werbiński zauważył, że ta dziedzina wiedzy nie jest do tej pory właściwie nazwana i opracowana. Zaproponował szersze wprowadzenie terminu „hagiologia” jako działu nauki, który „bada źródła i opracowuje główne zagadnienia dotyczące świętości”¹⁷.

Wprowadzenie terminu *hagiologia* do polskiej literatury teologicznej pozwoli na krytyczne studium źródeł oraz na badanie społecznej funkcji całej literatury hagiograficznej. Umożliwi pojmowanie świętości i jej rozwoju, naukowe opracowanie biografii świętych i dziejów ich kultu, a także wyjaśnienie procedury beatyfikacyjno-kanonizacyjnej i liturgicznych obchodów wspomnień świętych¹⁸.

Z kolei J. Gogoła przypomina, że współczesna teologia jako dyscyplina naukowa obecna na uniwersytetach jest stosunkowo młoda, ale nieustannie się rozwija, korzystając z dziedzictwa wypracowanego przez wybitnych mistrzów życia ducho-

¹⁴ Por. tamże, s. 85-87.

¹⁵ Por. I. Colosio, *Suggerimenti metodologici per ricerche storiche nel campo della spiritualità*, „Rivista di Ascetica e Mistica” 10 (1965), s. 492-508; J. Popławski, *Uwspółcześnić historię duchowości*, s. 88.

¹⁶ Por. J. Popławski, *Uwspółcześnić historię duchowości*, s. 88-89.

¹⁷ Por. I. Werbiński, *Problemy i zadania współczesnej hagiologii*, Toruń: Wydawnictwo UMK 2004, s. 14; tenże, *Hagiologia a inne dyscypliny naukowe*, „Studia Nauk Teologicznych PAN” 1 (2006), s. 151-166.

¹⁸ Por. tenże, *Problemy i zadania współczesnej hagiologii*, s. 99; tenże, *Stan badań hagiograficznych i hagiologicznych w Polsce oraz postulaty badawcze*, „Duchowość w Polsce” 12 (2010), s. 90-104; A. Sobczyk, *Ujęcie świętości w pismach ks. prof. Ireneusza Werbińskiego*, „Studia Włocławskie” 14 (2012), s. 22-33.

wego i szkół duchowości. Postuluje zatem, by w analizach badawczych teologii duchowości dostrzec bogactwo tych źródeł i umiejętnie z nich korzystać¹⁹.

Teologia duchowości łączy w sobie wielość nurtów. Stwarza przestrzeń badawczą dla teologii duchowości kapłańskiej, zakonnej, małżeńskiej i laikatu. Teologowie duchowości twierdzą zgodnie, że żadna z tych dyscyplin nie może się jedynie ograniczać do publikacji. Powinny zaznaczyć obszary jej uprawiania, które mają formę kształcenia akademickiego i jednocześnie duchowej i praktycznej formacji²⁰.

K. Lubowicki zachęca do tego, by w teologii duchowości małżeństwa i rodziny przejść do myślenia w optyce koniunkcji: dusza–ciało, mistyka–ascetyka, ewangelizacja i moralizacja. Same zaś badania nad duchowością małżeństwa i rodziny prowadzić w kontekście teologii systematycznej, nigdy nieredukowanej tylko do teologii moralnej. W Polsce teologia duchowości wykształciła się z moralnej i trzeba wprowadzić ją w kontekst dogmatycznej. Wtedy zagwarantuje się właściwy obszar poszukiwań i rozwiązań²¹.

Teologia duchowości zachowuje właściwą uwagę wobec duchowości laikatu, która od czasów Soboru Watykańskiego II znacznie się ożywiła. Świadczą o tym nie tylko liczne publikacje, ale i udział świeckich w życiu Kościoła. W. Zyzak przytacza współczesne kierunki badań nad duchowością ludzi świeckich. Jest ona związana z teologią laikatu. Z punktu widzenia metodologicznego zachęca do relacyjnej koncepcji teologii i duchowości świeckich jako najbardziej odpowiadającej komunijnej wizji Kościoła²².

2. PERSONALISTYCZNO-CHRYSTOLOGICZNA KONCEPCJA DUCHOWOŚCI JANA PAWŁA II JAKO PARADYGMAT TEOLOGII DUCHOWOŚCI W POLSCE

Po wnikliwej analizie nauczania Jana Pawła II pod kątem jej wzorczosci dla teologii duchowości ks. M. Chmielewski zauważa, że co prawda, papież nie poświęcił teologii duchowości żadnego dokumentu, to jednak z dużą częstotliwością stosował pojęcia charakterystyczne dla tej dziedziny wiedzy, takie jak: „duchowość”, „życie duchowe”, „doskonałość”, „świętość”, „doświadczenie duchowe”²³.

¹⁹ Por. J. Gogola, *Dziedzictwo zakonnych szkół duchowości we współczesnej teologii duchowości*, „Duchowość w Polsce” 12 (2010), s. 105-112.

²⁰ Por. T. Paszkowska, *Teologia życia konsekrowanego – diagnoza stanu i wyzwań przyszłości*, „Duchowość w Polsce” 12 (2010), s. 136.

²¹ Por. K. Lubowicki, *Uwagi o teologii duchowości małżeństwa i rodziny*, „Duchowość w Polsce” 12 (2010), s. 148-149.

²² Por. W. Zyzak, *Duchowość laikatu – nowa teologia*, „Duchowość w Polsce” 12 (2010), s. 150-160.

²³ Dokładna liczba cytacji poszczególnych pojęć z terminologii duchowościowej zob. M. Chmielewski, *Personalistyczno-chrystologiczna terminologia duchowościowa w nauczaniu papieskim*,

Nauczanie papieża w tym temacie opiera się na jego gruntownej formacji filozoficznej. Ukazuje swoiste napięcie w relacji człowieka z Bogiem. Przedstawia istotę ludzką jako byt autonomiczny i rozumny, przewyższający inne stworzenia, spełniający się i wyrażający poprzez działanie i komunikację, w tym – przez najważniejszą dla niego – relację ze Stwórcą. Analiza semantyczno-morfologiczna terminologii duchowościowej nauczania Jana Pawła II pozwala zauważyć wyraźną koncepcję duchowości, zbudowanej na fundamencie personalizmu i chrystocentryzmu. Czyni to duchowość bardzo realistyczną i obejmującą całego człowieka. Ma ukierunkowanie społeczne i eklezjalne oraz jest otwarte na dialog ze światem współczesnym. Owa teandryczna dwubiegunowość pozwala chrześcijaninowi wchodzić w relacje osobowe i zachować tożsamość naśladowcy i ucznia Chrystusa²⁴.

W koncepcji personalistyczno-chrystologicznej, ukazującej pewną wzorczność dla teologii duchowości, zawiera się również Misterium Odkupienia. Prawda o Odkupieniu dla papieża fundament chrześcijańskiej duchowości. Odkupienie jest wyrazem mądrości i dobroci Boga, który jest Miłością i przychodzi do grzesznika. Odkupienie to nowe otwarcie Boga przed człowiekiem. Przez dzieło odkupienia Bóg wprowadza człowieka w świat Osób Bożych, w tajemnicę miłości, jedności i wiecznego szczęścia²⁵.

To wychodzenie Boga do człowieka urzeczywistnia się w pełni w dziele miłosierdzia. Ten Boży przymiot stanowi podstawę duchowości miłosierdzia w nauczaniu Jana Pawła II i stanowi punkt odniesienia dla współczesnej teologii duchowości wobec Jubileuszu Miłosierdzia ogłoszonego przez papieża Franciszka 8 grudnia 2015 roku. Jan Paweł II uważa, że miłosierdzie to przymiot absolutny, który oznacza Boga objawiającego się przede wszystkim jako miłosierdzie. Duchowość tę papież rozszerzył na cały świat. Ujmował ją jako Miłość Bożą, która wychodzi naprzeciw cierpieniu człowieka, zwycięża zło i podnosi z upadku. To wyższa miara sprawiedliwości, dar, w którego moc człowiekowi nie wolno zwątpić²⁶. Miłosierdzie Boga należy rozpatrywać w podwójnym aspekcie. Z jednej strony to miłosierdzie Trójjedynego Boga, udzielane człowiekowi i całemu stworzeniu, a z drugiej – to miłosierdzie ludzkie, stanowiące odpowiedź na doświadczenie miłosierdzia Bożego i kształtowane na Jego obraz²⁷.

Personalistyczno-chrystologiczna koncepcja teologii duchowości prezentowanej przez Jana Pawła II ujmuje życie duchowe chrześcijanina jako stawanie się

„Duchowość w Polsce” 15 (2013), s. 19-30.

²⁴ Por. tamże, s. 30-35.

²⁵ Por. T. Starzec, *Dzieło odkupienia i jego miejsce w chrześcijańskiej duchowości*, „Duchowość w Polsce” 15 (2013), s. 36-44

²⁶ Por. Jan Paweł II, V. Messori, *Przekroczyć próg nadziei*, Lublin: Wydawnictwo KUL 1994, s. 40; E. Matulewicz, *Przymiot Bożego miłosierdzia jako podstawa duchowości miłosierdzia według bł. Jana Pawła II*, „Duchowość w Polsce” 15 (2013), s. 57-67.

²⁷ Por. M. Kruszewska, *Duchowość miłosierdzia w nauczaniu bł. Jana Pawła II*, „Duchowość w Polsce” 15 (2013), s. 68-79.

bardziej człowiekiem w Chrystusie. Wyznacza człowiekowi kierunek jego duchowego rozwoju i umacnia jego godność i powołanie. Bóg objawia się człowiekowi w Chrystusie w sposób dwuetapowy – przez Wcielenie i Odkupienie. Powołuje człowieka do udziału w życiu Bożym i przez obcowanie z głębią tajemnicy Odkupienia pozwala mu się stawać bardziej człowiekiem. Proces stawania się człowiekiem w Chrystusie polega na przyjęciu Chrystusa przez wiarę i otwarciu na Jego miłość objawioną w tajemnicy Wcielenia i Odkupienia. Dokonuje się to we wspólnocie Kościoła. Antropologia duchowa Jana Pawła II domaga się jej głębszego odkrycia i rozwinięcia w chrystologii. To potwierdza słuszność przyjmowanej przez papieża koncepcji personalno-chrystologicznej dla współczesnej teologii duchowości²⁸.

W tym samym kluczu personalnym i chrystologicznym można analizować paradygmat nauczania Jana Pawła II dla współczesnej teologii duchowości, gdy idzie o różne jej wymiary: kapłański, zakonny i świecki. Ks. W. Zyzak podkreśla wieloaspektowość duchowości kapłańskiej proponowanej przez Jana Pawła II. Zaznacza jej relacyjny charakter w wymiarze wertykalnym i horyzontalnym. Jest to duchowość chrystocentryczna, w której kapłan ma dążyć do ontycznego zjednoczenia z Chrystusem. Bóg jako źródło kapłaństwa oczekuje odpowiedzi w postaci życia duchowego prowadzącego do świętości. Z komunii z Bogiem i Kościołem wypływa misja kapłana, możliwa do zrealizowania w przestrzeni odpowiedniej duchowości i formacji. Posługa kapłańska musi odpowiadać wymogom czasu i ludzi, dlatego teologia duchowości kapłańskiej musi nieustannie ewoluować²⁹.

Jan Paweł II postrzega duchowość osób konsekrowanych w wymiarach: charyzmatycznym, wspólnotowym, apostołskim, kontemplacyjnym, prorockim, eschatologicznym, sakramentalnym i maryjnym. Utożsamia życie konsekrowane z darem Boga dla Kościoła. Osoby konsekrowane, obdarzone łaską szczególnego powołania, mają do wypełniania szczególne zadania we wspólnocie Kościoła. Ich duchowość ubogaca się przez kontakt z pasterzami, duchowieństwem, innymi osobami konsekrowanymi oraz laikatem. Z tego powodu teologia duchowości we współpracy z teologią życia konsekrowanego powinna pomóc pogłębić zarówno wymiary duchowości zakonnej, jak i rozwinąć obszary obecności osób konsekrowanych w Kościele i w świecie³⁰.

Duże znaczenie ma również nauczanie Jana Pawła II dla rozwoju teologii duchowości małżeńskiej. W swoich pozycjach naukowych i popularnonaukowych z tej dziedziny omawia on etapy miłości między mężczyzną i kobietą, które odpo-

²⁸ Por. S. Zarzycki, *Chrześcijańskie życie duchowe jako stawanie się bardziej człowiekiem w Chrystusie*, „Duchowość w Polsce” 15 (2013), s. 45-55.

²⁹ Por. W. Zyzak, *Jan Paweł II o kapłańskiej duchowości*, „Duchowość w Polsce” 15 (2013), s. 80-95; J. Skorodiuk, *Elementy formacji duchowej kapłanów w świetle Listu Jana Pawła II na Wielki Czwartek 1979 roku*, „Duchowość w Polsce” 15 (2013), s. 96-109; J. Machniak, *Teologia duchowości w formacji kapłańskiej*, s. 84.

³⁰ Por. Cz. Parzyszek, *Duchowość osób konsekrowanych w nauczaniu Jana Pawła II*, „Duchowość w Polsce” 15 (2013), s. 111-124.

wiednio rozwinięte, tworzą pewną przestrzeń duchowości małżonków, a wzrastając w niej, osiągną świętość, uświęcą rodzinę i społeczeństwo. Należy do nich miłość upodobania, pożądania, życzliwości i oblubieńcza. Tutaj również widoczna jest podstawa personalno-chrystologiczna obejmująca zarówno relacje między samymi małżonkami, jak i ich związek w Chrystusie i z Chrystusem³¹.

W teologii duchowości osób świeckich papież zwraca uwagę na powszechność powołania do świętości i możliwość jej osiągnięcia na właściwej sobie drodze życia. Przestrzega, by nie mylić świętości z cudownością i niezdrowym szukaniem nadzwyczajności. Teologia duchowości osób świeckich musi się zmierzyć ze swoistymi *loci teologici* materii i spraw doczesnych w świecie, w którym urzeczywistnia się świętość, i w człowieku – podmiocie, ze wszystkim jego talentami i ograniczeniami³².

Wzorczość nauczania Jana Pawła II zawiera się również w jego propozycji świętości w XXI wieku. Obejmuje wymiary trynitarno-chrystologiczny, eklezjalno-maryjny oraz inkarnacyjno-świecki. Podkreśla, że najbardziej czytelnym przejawem świętości jest męczeństwo. Uznaje to za znak czasu i wyraz przynależności człowieka do Chrystusa. Zachęca, by w rozważaniach teologii duchowości nie zabrakło aspektu gotowości do całkowitego poświęcenia człowieka Bogu, stanowiącego odpowiedź na uprzedzającą miłość Stwórcy³³.

3. NURT CHRYSOFORMICZNO-EKLEZJALNY W SŁUŻBIE FORMACJI DO KAPŁAŃSTWA I ŻYCIA KONSEKROWANEGO

W 2011 roku zorganizowano sympozjum *Teologia duchowości w procesie formacji do kapłaństwa i życia zakonnego*. W homilii na rozpoczęcie sympozjum ks. prof. W. Słomka postawił pytanie: jaka powinna być teologia duchowości dzisiaj? Zwrócił uwagę na odpowiedzialność teologów duchowości w kształceniu przyszłych kapłanów i zakonników. Jako szczególne zadanie wskazał potrzebę chrystoformizacji kandydatów (por. Ga 2,20). Wezwał do kształtowania w teologach duchowości oblicza Chrystusa jako Dobrego Pasterza i Nauczyciela³⁴.

³¹ Por. C. Sękański, *Etapy rozwoju miłości oblubieńczej według ks. Karola Wojtyły*, „Duchowość w Polsce” 15 (2013), s. 127-135.

³² Por. Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, 1964, nr 11, 40; R. Paluch, *Powołanie do świętości osób świeckich w świetle życia i nauczania Jana Pawła II*, „Duchowość w Polsce” 15 (2013), s. 149-166.

³³ Por. M. Chmielewski, *Jaka świętość na XXI wiek? Bł. Jan Paweł II o świętości*, „Duchowość w Polsce” 15 (2013), s. 167-175.

³⁴ Por. W. Słomka, *Jaka teologia duchowości?*, „Duchowość w Polsce” 13 (2011), s. 49.

Przypomniał, że przedmiotem sprawczym teologii duchowości jest trzecia Osoba Trójcy Świętej i umysł ludzki oświecony wiarą. Odróżnił teologię duchowości nadprzyrodzonej, ale uprawianej na sposób ludzki, od mistycznej, uprawianej mocą Ducha Świętego, i dopiero na tej podstawie postawił pytanie o jej rolę w procesie formacyjnym. Zauważył, że dla teologii duchowości istotny jest zarówno ideał, do którego zmierza, a więc chrystoformizacja, jak i poszczególne etapy na tej drodze i środki wspierające. Wymienił pneumatologiczny i teologalny fundament tego rodzaju życia oraz jego środowisko eklezjalne. Zaznaczył potrzebę modlitwy, życia sakramentalnego i ascezy. Jako pomoc wskazał Matkę Kapłanów – Maryję³⁵.

Nurt chrystoformiczny teologii duchowości stanowi cel formacji kapłańskiej i zakonnej. Te jednak jako podstawę mają formację ludzką. Nawiązuje do tego ks. S. Zarzycki, który na podstawie posynodalnej adhortacji Jana Pawła II *Pastores dabo Vobis* wyodrębnił elementy formacji, a następnie wyjaśnia, w czym teologia duchowości może wesprzeć proces formacji ludzkiej. Zauważa, że rola teologii duchowości polega głównie na urzeczywistnianiu elementów formacyjnych i ich integracji w osobie kandydata. Teologia duchowości pozwala przede wszystkim na lepsze zrozumienie, czym jest naśladowanie Chrystusa, a historia duchowości podaje konkretne przykłady osób i bogactwo form naśladowczych. Z kolei osoby konsekrowane powinny uwzględnić wskazania swych założycieli. Formacja powinna być ukierunkowana na przyszłe pełnienie misji pasterskiej w Kościele i uwzględniać możliwość odtworzenia ludzkiej doskonałości jaśniejszej w Synu Bożym³⁶.

Teologia duchowości w swej służbie formacji korzysta z antropologii teologiczno-duchowej. Stawia ona w centrum idee naśladowania Chrystusa w jego relacji względem Ojca i wobec ludzi. Naśladowanie Chrystusa jako Pasterza staje się dla kandydatów do kapłaństwa i życia konsekrowanego zadaniem, które musi uwzględniać relacyjność osoby formowanej względem Boga, wspólnoty Kościoła i siebie samej. Teologia duchowości, oparta na antropologii teologiczno-duchowej, uczy prawidłowego rozumienia wolności jako zdolności dokonywania wyboru będącego odpowiedzią na łaskę powołania. Pomaga w kształtowaniu sumienia poprzez medytację Słowa Bożego i wsłuchiwanie się w głos Nauczycielskiego Urzędu Kościoła. Zakreśla obszar wychowania do rozumienia cielesności i płciowości, rozbudza pragnienie życia dla Królestwa Bożego. Takie podejście do powołania pozwoli na właściwe dojrzewanie uczuciowe i otwarcie się na działanie Ducha Świętego³⁷.

Teologia duchowości odgrywa istotną rolę w całym procesie formacji. Jednak szczególne znaczenie ma na samym jej początku. Ważnym okresem jest rok pro-

³⁵ Por. Tomasz z Akwinu, *Suma teologiczna* I, q. 1, a. 2; W. Słomka, *Jaka teologia duchowości?*, s. 49-50.

³⁶ Por. S. Zarzycki, *Teologia duchowości w służbie formacji ludzkiej do kapłaństwa i życia zakonnego*, „Duchowość w Polsce” 13 (2001), s. 113-115.

³⁷ Tamże, s. 117-123.

pedeutyczny, w którym dokonuje się najobszerniejsze wprowadzenie elementów teologii duchowości. Tam powinno się zaznajomić alumnów z procesami życia wewnętrznego, ich źródłem i rozwojem, omówić związki zachodzące między strukturą psychofizyczną człowieka w życiu wewnętrznym a rozwojem osobowości chrześcijańskiej, zapoznać z głównymi nurtami i szkołami duchowości oraz przygotować do kierownictwa duchowego³⁸.

Teologia duchowości uczestniczy w formacji kapłańskiej rozumianej jako kształtowanie duchowości na etapie przygotowania do kapłaństwa, jak i w samym kapłaństwie³⁹. Wykłady z teologii duchowości pomagają zarówno w zrozumieniu i przyswojeniu sobie zagadnień teologicznych, jak i w zrozumieniu tego, co sami kandydaci do kapłaństwa przeżywają na drodze rozwoju duchowego. Teologia duchowości stanowi zatem zarówno naukę teologiczną, jak i doświadczenie życiowe⁴⁰.

W procesie formacji zakonnej teologia duchowości wychodzi naprzeciw zadaniu pielęgnowania ducha i praktyki, modlitwy na podstawie „autentycznych źródeł duchowości chrześcijańskiej”⁴¹. Pomaga w osiągnięciu jedności między kontemplacją a aktywnością zgodnie z twierdzeniem instrukcji *Renovationis causam*, według której „dojście do tej jedności wymaga poznania istoty życia duchowego oraz dróg, które prowadzą do ściślejszego zjednoczenia z Bogiem”⁴². Wpływa również na integrację formacji początkowej i ciągłej, tak by liczyły się z codziennymi wydarzeniami życia osobistego człowieka i dawania świadectwa we współczesnym świecie. Ujmuje zatem ważny aspekt społeczny i kulturowy⁴³.

Refleksja teologiczna pozwala na ukazanie sensu i wartości życia konsekrowanego. Teologia duchowości jest narzędziem formacyjnym. Zgodnie ze wskazaniami *Essential elements*: zmierza do pogłębienia i udoskonalenia teologii życia zakonnego⁴⁴.

³⁸ Por. M. Zawada, *Teologia duchowości w systemie studiów seminaryjnych w Polsce*, „Duchowość w Polsce” 13 (2011), s. 52.

³⁹ Por. J. Machniak, *Teologia duchowości w formacji kapłańskiej*, s. 68.

⁴⁰ Por. M. Szymula, *Jak wyklądać teologię duchowości w seminarium duchownym?*, „Duchowość w Polsce” 13 (2011), s. 131-133.

⁴¹ Por. Sobór Watykański II, *Dekret o przystosowanej odnowie życia zakonnego* „*Perfectae caritatis*”, 1965, nr 6; T. Paszkowska, *Teologia duchowości w formacji osób konsekrowanych w nauczaniu Kościoła posoborowego*. „Duchowość Kapłańska” 13 (2011), s. 58.

⁴² Kongregacja Zakonów i Instytutów Świeckich, *Instrukcja o odnowie formacji zakonnej* „*Renovationis causam*”, 1969, nr 5.

⁴³ Por. T. Paszkowska, *Teologia duchowości w formacji osób konsekrowanych*, s. 58-59. Tematowi życia konsekrowanego w trzecim tysiącleciu chrześcijaństwa poświęcono sympozjum Teologów Duchowości w Polsce w dniach 19–20 czerwca 2015 roku w Zaniemyślu, zob. „Duchowość w Polsce” 17 (2015), s. 53-192.

⁴⁴ Kongregacja Zakonów i Instytutów Świeckich. *Instrukcja: Istotne elementy nauczania Kościoła na temat życia konsekrowanego w zastosowaniu do instytutów oddających się pracy apostołskiej* „*Essential elements*”, 1983, nr 3. Nawiązuje do tego Jan Paweł II, zalecając włączenie teologii duchowości i teologii życia konsekrowanego do formacji (VC 1996, nr 50).

Proces formacyjny, w którym teologia duchowości odgrywa zasadniczą rolę, ma charakter totalny i oznacza rozwój we wszystkich etapach dojrzewania jednostki – psychologiczny, duchowy, ludzki, duszpasterski. Wysiłki formacyjne zmierzają do tego, by człowiek prowadził życie w Duchu. Mają przygotować człowieka do stawiania czoła wymogom danej epoki. Nie można tego osiągnąć bez wiedzy teologicznej. Dotyczy ona nie tylko wiedzy spekulatywnej, ale głównie poznania i pogłębienia ducha Chrystusowego, eklezjalnego i danego Instytutu. Metodą jest towarzyszenie duchowe, pomagające podążać drogą wiodącą do coraz większej wierności osoby konsekrowanej Chrystusowi i wspólnocie Kościoła⁴⁵.

Teologia duchowości może również wesprzeć proces formacji w instytutach zakonnych, pomagając zarówno formatorom, jak i formowanym w odkrywaniu Ducha Świętego, współpracy z łaską i stopniowej chrystoformizacji oraz integralnego rozwoju człowieka. Warto by zatem – jak postuluje s. M. Pliszka – stworzyć jednolity program teologii duchowości, który obowiązywałby we wszystkich zgromadzeniach zakonnych, ubogacony o różnorodną bazę bibliograficzną z zakresu teologii życia konsekrowanego⁴⁶.

4. PERSPEKTYWY TEOLOGII DUCHOWOŚCI

Teologowie duchowości w Polsce należący o STDP w trakcie swoich dorocznych zjazdów sympozjalnych, na podstawie analizy aktualnej sytuacji religijno-społeczno-kulturowej, podejmują refleksję nad perspektywami teologii duchowości w Polsce. Na tej podstawie zauważają, że nowe wyzwania teologii duchowości w Polsce dotyczą przede wszystkim pedagogii świętości współczesnych zrzeseń chrześcijańskich oraz opisu badawczego ruchów charyzmatycznych. Teologia duchowości, jako dyscyplina naukowa obejmująca swym zakresem obydwie wymiary, może pomóc zrzeseńcom i ruchom charyzmatycznym w sposób spekulatywny i dynamiczny rozwinąć życie duchowe i znaleźć właściwe miejsce we wspólnocie Kościoła.

Cechą charakterystyczną duchowości współczesnych czasów jest rozkwit stowarzyszeń, grup, wspólnot i ruchów chrześcijańskich. Przyczyniło się do tego z pewnością nauczanie Soboru Watykańskiego II. Jan Paweł II w zrzeseńiach widział nową wiosnę Kościoła i ożywczy dynamizm. Dostrzegał jednak wyzwania i zagrożenia, dlatego poświęcił temu zagadnieniu adhortację *Christifideles*

⁴⁵ Por. VC 93; T. Paszkowska, *Teologia duchowości w formacji osób konsekrowanych*, s. 62-63.

⁴⁶ Por. s. M. Pliszka, *Jaka duchowość dla nowicjatów?*, „Duchowość Kapłańska” 13 (2011), s. 148-152; A. Baran, *Formacja do życia konsekrowanego – ewolucja problemu*, „Duchowość w Polsce” 17 (2015), s. 125-147.

laici, zwierając w niej jasne kryteria eklezjalności i duchowości zrzeseń. Ks. M. Chmielewski, na podstawie nauczania Jana Pawła II, wymienia: troskę o realizację powołania do świętości, odpowiedzialność w wyznawaniu wiary, świadectwo autentycznej i trwałej komunii, zgodność z apostołskim celem Kościoła i zaangażowaną obecność w ludzkiej społeczności. Weryfikacja owych kryteriów następuje w życiu i działalności danych zrzeseń. Obejmuje życie modlitwy, kontemplacji, liturgii, życie sakramentalne, aktywność w życiu Kościoła i społeczeństwa⁴⁷. Te zadania stanowią przestrzeń analiz teologów duchowości, którzy – poprzez metodę pytań o koncepcję świętości współczesnych zrzeseń, sposoby pracy i środki duchowego rozwoju – chcą zrozumieć swoje obowiązki wobec zrzeseń. Chodzi o pogłębioną i metodycznie ukierunkowaną autorefleksję. Zebrany materiał stanowi interesujący przedmiot badań i punkt wyjścia dla dalszych refleksji teologicznych nad tym zagadnieniem⁴⁸.

Duchowość zrzeseń należy do duchowości szczegółowej. Polega na rozważaniu realizacji powołania do świętości konkretnych osób lub wspólnot. Teologia duchowości pomaga zrzeseniom, udostępniając im wiedzę o chrześcijańskim życiu duchowym w wymiarze indywidualnym i wspólnotowym. Zdaniem J. Gogoli teologia duchowości daje klucz do poszukiwania tożsamości każdego ze zrzeseń. Kładzie fundament, którym jest powszechne powołanie do świętości przez formy bardziej zasadnicze, jak: stan życia, szkoła duchowości, by odnaleźć specyfikę własnego stylu życia z uwzględnieniem charyzmatu grupy⁴⁹.

Teologia duchowości pomaga zrozumieć i uporządkować pedagogię świętości poszczególnych zrzeseń. Zwrot ten został zapożyczony z nauczania Jana Pawła II z listu *Novo millennio ineunte* 2000. Jako podłoże pedagogii świętości papież podaje modlitwę, Eucharystię, sakrament pojednania, słuchanie i głoszenie słowa, świadectwo miłości⁵⁰.

Skoro dążenie do świętości jest celem życia duchowego, to pedagogia świętości stanowi swoistą metodę, która wspiera to dążenie. Obejmuje ona odwoływanie się do środków naturalnych i nadprzyrodzonych. Musi odpowiadać mentalności ludzi danej epoki, uwzględniać różne czynniki wszechstronnego rozwoju człowieka. Stanowi praktyczną wskazówkę realizacji świętości w życiu codziennym, a zatem

⁴⁷ Por. Jan Paweł II, *Adhortacja apostołska „Christifideles laici”*, 1988, nr 30; M. Chmielewski, *Eklezjalny charakter współczesnych zrzeseń katolickich*, „Duchowość w Polsce” 14 (2012), s. 46-47, 50-55.

⁴⁸ Por. M. Chmielewski, *Wprowadzenie do tomu 14*, „Duchowość w Polsce” 14 (2012), s. 11-12.

⁴⁹ Por. J. Gogola, *Systematyczna teologia duchowości w służbie tożsamości zrzeseń katolickich*, „Duchowość w Polsce” 14 (2012), s. 43-45.

⁵⁰ Papież wyjaśnia, że „istnieją różne indywidualne drogi do świętości, wymagające prawdziwej *pedagogiki świętości*, która zdolna jest dostosować się do rytmu poszczególnych osób. Winna ona łączyć całe bogactwo propozycji dostępnych dla wszystkich z tradycyjnymi formami pomocy indywidualnej i grupowej oraz z nowszymi formami udostępnianymi przez stowarzyszenia i ruchy uznane przez Kościół” (NMI 31,32-45).

pląszczyzną badawczą i zadanie dla teologii duchowości. Do zadań pedagogii świętości należy m.in.: tworzenie środowiska wiary, wychowywanie do świętości, pomoc w samorealizacji powołania do świętości, przepajanie kultury treściami wiary i sacrum⁵¹.

Teologia duchowości pomaga w odczytywaniu duchowości zrzeczeń po wcześniejszym uwzględnieniu ich teologicznego miejsca we wspólnocie Kościoła. Członkowie zrzeczeń wywodzą się z różnych grup i środowisk, dlatego też duchowość ruchów charakteryzuje się osobistym doświadczeniem Boga, odkrywaniem specyficznego powołania każdego człowieka pośród codzienności spraw, którymi te osoby żyją⁵².

Odczytywanie duchowości zrzeczeń z perspektywy teologii duchowości uwzględnia teologię stworzenia i wcielenia, powiązane z teologią zbawienia. Istotne jest odkrywanie roli Królestwa Bożego w życiu zrzeczeń i przepajanie tą ideą środowisk, w których żyją. Teologia duchowości bada duchowość zrzeczeń dwojako: analizując treści i metody materiałów formacyjnych danych zrzeczeń albo badając praktyczną stronę życia duchowego ich członków, opisując ją i wyciągając konkretne wnioski. A. Schulz sugeruje połączenie obydwu metod, które dadzą pewniejsze wyniki refleksji teologicznych. Zachęca do zastosowania metody porównawczej, korzystając z zakresu badań nie tylko teologii duchowości, ale także mistyki, laikatu i teologii pastoralnej. Widzi konieczność badań interdyscyplinarnych⁵³.

Teologowie duchowości podjęli również refleksję nad współczesnymi tendencjami i zjawiskami charyzmatycznymi w Kościele. Wysłuchano relacji duszpasterzy i praktyków życia duchowego zaangażowanych w środowiska charyzmatyczne. Na podstawie analiz zebranych doświadczeń zobiektywizowano poglądy na współczesne tendencje charyzmatyczne w Kościele, wskazując na korzystne i potrzebne dla rozwoju życia duchowego oraz zaznaczając wątpliwe, lub nawet niebezpieczne dla poszczególnych ludzi, zrzeczeń i całego Kościoła⁵⁴.

Nie jest to zadanie łatwe, gdyż – jak uważa K. Guzowski – ruch charyzmatyczny stanowi fenomen współczesnego chrześcijaństwa, dynamicznie się rozwijający i posiadający różne odmiany i formy. Z tego powodu powinien być analizowany jako całość, rozpoczynając od typowych zjawisk. Niektóre z nich są trudne do opisanego, ponieważ dostęp do nich jest możliwy jedynie przez doświadczenie działania Ducha Świętego w życiu konkretnego człowieka lub grupy osób. Powoduje

⁵¹ Por. B. Kozioł, *Pedagogia świętości. Proponowane przez zrzeczenia modele świętości*, „Duchowość w Polsce” 14 (2012) s. 57-59; K. Olbrycht, *Pedagogia świętości*, „Biuletyn KWPZZ” 18 (2002), s. 23-25

⁵² Por. A. Schulz, *Jak opisać i badać duchowość współczesnych zrzeczeń katolickich?*, „Duchowość w Polsce” 14 (2012), s. 30.

⁵³ Por. tamże, s. 32-37.

⁵⁴ Por. I. Kowalska, *Ogólnopolskie sympozjum: teologia duchowości wobec współczesnych tendencji charyzmatycznych, Kraków, 20-21.06.2014*, „Duchowość w Polsce” 16 (2014), s. 30.

to, że same analizy porównawcze nie wyczerpią aparatu badawczego i nie dadzą wyników badań pewności⁵⁵.

Od Soboru Watykańskiego II powstała bogata literatura z zakresu teologii Ducha Świętego, teologii charyzmatów i odnowy w Duchu Świętym. Nie wszystkie jednak zagadnienia zostały tam wystarczająco wyjaśnione i zdefiniowane. Nadal istnieje potrzeba opracowania ram doktrynalnych i pastoralnych dla ruchów odnowy w Polsce. Teologia duchowości może stanowić dyscyplinę naukową, która wypełni te luki⁵⁶.

Rozważając rolę teologii duchowości w procesie rozeznawania walorów nowych ruchów religijnych, bp. A. Siemieniowski zauważa, że rozkwit ruchów to dar Boży w znaku czasu i trzeba wiele się uczyć, by go właściwie analizować i rozumieć. Stanowi to przestrzeń dla wysiłku intelektualnego w postaci refleksji teologicznej. Sugeruje potrzebę właściwych sformułowań. Według niego nazwa „ruchy religijne” jest zbyt obszerna i utrudnia teologowi właściwe zrozumienie, o jakie ruchy chodzi. Proponuje nazwę „ruchy eklezjalne”. Zachęca do nieustannego systematycznego odczytywania ruchów eklezjalnych i ich rozróżniania w samej wspólnoty Kościoła. Widzi w tym wielkie zadanie dla teologii duchowości⁵⁷.

Aktualne nurty i perspektywy teologii duchowości katolickiej w Polsce w świetle periodyku „Duchowość w Polsce”

Streszczenie

Analiza badawcza periodyka „Duchowość w Polsce” pod kątem zawartych w nim aktualnych nurtów i perspektyw teologii duchowości w Polsce pozwoliła na wyciągnięcie następujących wniosków. Teologia duchowości, stanowiąca samodzielną uporządkowaną metodologicznie dyscyplinę naukową, ma duże znaczenie dla teologii, zwłaszcza gdy idzie o połączenie spekulatywnej i przeżyciowej strony życia duchowego człowieka. Ponadto skupia wokół siebie wiele wymiarów duchowości i dziedzin pokrewnych. Stanowi fundament dla duchowości kapłańskiej, małżeńskiej, zakonnej, laikatu. Jest punktem odniesienia dla mistyki, antropologii czy historii duchowości. Z tego też względu wymaga nieustannego doprecyzowywania metodologii nauk. Wśród aktualnych jej nurtów i perspektyw należy wymienić: personalistyczno-chrystopologiczną koncepcję duchowości Jana Pawła II, stanowiącą paradygmat teologii duchowości w Polsce, oraz nurt chrystoformiczno-eklezjalny w służbie formacji do kapłaństwa i życia konsekrowanego. Do perspektyw natomiast należy

⁵⁵ Por. R. Laurentin, *Nieznany Duch Święty. Odkrywanie jego doświadczenia i Jego Osoby*, Kraków: Znak 1998, s. 179-184; K. Guzowski, *Pojęcie i klasyfikacja zjawisk charyzmatycznych*, „Duchowość w Polsce” 16 (2014), s. 31.

⁵⁶ Por. K. Guzowski, *Pojęcie i klasyfikacja zjawisk charyzmatycznych*, s. 32-33.

⁵⁷ Por. A. Siemieniowski, *Teologia duchowości wobec nowych ruchów religijnych*, „Duchowość w Polsce” 12 (2010), s. 160-164.

udział teologii duchowości we właściwym sprecyzowaniu duchowości zrzeszeń chrześcijańskich i ruchów charyzmatycznych oraz ich miejsca i znaczenia we wspólnocie Kościoła.

Słowa kluczowe: teologia duchowości, „Duchowość w Polsce”.

Current trends and prospects of the theology of Catholic spirituality in Poland in the light of the journal “Spirituality in Poland”

Summary

Analysis of research of the periodical “Spirituality in Poland” in terms of finding its current trends and prospects of the theology of spirituality in Poland leads to finding the following conclusions. Theologians of spirituality see the need to organize the methodology. The proper method allows for the appropriate tests in the relevant area of research. This is about mysticism, history of spirituality, anthropology, and various dimensions of spirituality: marriage, priestly, religious and laity. The main trends, proposed by John Paul II, are personalistic-christological concept of spirituality and trend christoformic-ecclesial in the formation of the priesthood and consecrated life. The prospects of the theology of spirituality include its role in the proper clarification of the spirituality of Christian associations and charismatic movements and their place and importance in the community of the Church.

Keywords: theology of spirituality, “Spirituality in Poland”.

Aktuelle Strömungen und Perspektiven der Theologie der Spiritualität in Polen im Licht der Zeitschrift „Spiritualität in Polen“

Zusammenfassung

Die Untersuchungsanalyse der Zeitschrift „Spiritualität in Polen“ unter dem Blickwinkel der aktuellen Strömungen und Perspektiven der Theologie der Spiritualität in Polen, erlaubt folgende Feststellungen: Die Theologie der Spiritualität die eine selbstständige und methodologisch geordnete wissenschaftliche Disziplin darstellt, hat für die gesamte Theologie eine große Bedeutung, vor allem in der Verbindung von spekulativer und emotionaler Dimension des geistlichen Lebens des Menschen. Außerdem sammelt sie um sich viele Aspekte der Spiritualität und verwandter Bereiche. Sie stellt das Fundament für die eheliche und priesterliche Spiritualität sowie für die Spiritualität der Ordensleute und Laienchristen dar. Sie ist ein Referenzpunkt für Mystik, Anthropologie und Geschichte der Spiritualität. Aus diesem Grund verlangt sie nach einer ständigen methodologischen Präzisierung. Unter ihren aktuellen Strömungen und Perspektiven ist es ratsam, das personalistisch-christologische Konzept der Spiritualität von Johannes Paul II. zu erwähnen, das ein Paradigma der Theologie der Spiritualität in Polen darstellt sowie die christoform-ekklesiale Strömung im

Dienst der Vorbereitung zum Priestertum und Ordensleben. Was die Perspektiven angeht, kann man den Beitrag der Theologie der Spiritualität in der adäquaten Präzisierung der Spiritualität von christlichen Vereinigungen und charismatischen Bewegungen sowie ihre Stellung und Bedeutung für die Gemeinschaft der Kirche bemerken.

Schlüsselworte: Theologie der Spiritualität, *Spiritualität in Polen*.

BIBLIOGRAFIA

NAUCZANIE KOŚCIOŁA

- Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Vita consecrata” o życiu konsekrowanym i jego misji w Kościele i w świecie*, w: Jan Paweł II, *Adhortacje apostolskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków: Znak 1996, s. 801-946.
- Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Christifideles laici”*, w: Jan Paweł II, *Adhortacje apostolskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków: Znak 1996, s. 347-480.
- Jan Paweł II, *List apostolski „Novo millennio ineunte” Ojca Świętego Jana Pawła II do biskupów, duchowieństwa i wiernych na zakończenie Wielkiego Jubileuszu Roku 2000*, Poznań: Pallottinum 2001.
- Jan Paweł II, V. Messori, *Przekroczyć próg nadziei*, Lublin: Wydawnictwo KUL 1994.
- Kongregacja Zakonów i Instytutów Świeckich, *Instrukcja o odnowie formacji zakonnej „Renovationis causa”* z 6.01.1969, AAS 61 (1969), 103-120.
- Kongregacja Zakonów i Instytutów Świeckich, *Instrukcja: Istotne elementy nauczania Kościoła na temat życia konsekrowanego w zastosowaniu do instytutów oddających się pracy apostolskiej „Essential elements”* z 31.05.1983, „L’osservatore Romano” (wydanie polskie) 7-8 (1983), 15-19.
- Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań: Pallottinum 1967.

LITERATURA PRZEDMIOTU

- Baran A., *Formacja do życia konsekrowanego – ewolucja problemu*, „Duchowość w Polsce” 17 (2015), s. 125-147.
- Chmielewski M., *Eklezjalny charakter współczesnych zrzeseń katolickich*, „Duchowość w Polsce” 14 (2012), s. 46-55.
- Chmielewski M., *Geneza Polskiego Stowarzyszenia Teologów Duchowości*, „Duchowość w Polsce” 11 (2009), s. 39-52.
- Chmielewski M., *Metodologiczne problemy posoborowej teologii duchowości katolickiej*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2001.

- Chmielewski M., *Personalistyczno-chryzologiczna terminologia duchowościowa w nauczaniu papieskim*, „Duchowość w Polsce” 15 (2013), s. 19-35.
- Chmielewski M., *Potrzeba metodologii w teologii duchowości*, „Duchowość w Polsce” 12 (2010), s. 31-37.
- Chmielewski M., *Teologia duchowości*, w: M. Chmielewski (red.), *Leksykon duchowości katolickiej*, Lublin–Kraków: Wydawnictwo M 2002, s. 878-880.
- Chmielewski M., *Wprowadzenie do tomu II*, „Duchowość w Polsce” 11 (2009), s. 7-9.
- Chmielewski M., *Jaka świętość na XXI wiek? Bł. Jan Paweł II o świętości*, „Duchowość w Polsce” 15 (2013), s. 167-176.
- Chmielewski M., Słomka W., *Polscy teologowie duchowości*, „Duchowość w Polsce” 1 (1993), s. 231-233.
- Colosio I., *Suggerimenti metodologici per ricerche storiche nel campo della spiritualita*, „Rivista di Ascetica e Mistica” 10 (1965), s. 492-508.
- Gogola J., *Dziedzictwo zakonnych szkół duchowości we współczesnej teologii duchowości*, „Duchowość w Polsce” 12 (2010), s. 105-112.
- Gogola J., *Systematyczna teologia duchowości w służbie tożsamości zrzeczeń katolickich*, „Duchowość w Polsce” 14 (2012), s. 38-45.
- Guzowski K., *Pojęcie i klasyfikacja zjawisk charyzmatycznych*, „Duchowość w Polsce” 16 (2014), s. 31-43.
- Kowalska I., *Ogólnopolskie sympozjum: teologia duchowości wobec współczesnych tendencji charyzmatycznych, Kraków, 20–21.06.2014*, „Duchowość w Polsce” 16 (2014), s. 22-30.
- Kozioł B., *Pedagogia świętości. Proponowane przez zrzeczenia modele świętości*, „Duchowość w Polsce” 14 (2012), s. 52-64.
- Kruszewska Z., *Duchowość miłosierdzia w nauczaniu bł. Jana Pawła II*, „Duchowość w Polsce” 15 (2013), s. 68-79.
- Laurentin R., *Nieznaný Duch Świty. Odkrywanie jego doświadczenia i Jego Osoby*, Kraków: Znak 1998.
- Lubowicki K., *Uwagi o teologii duchowości małżeństwa i rodziny*, „Duchowość w Polsce” 12 (2010), s. 148-149.
- Machniak J., *Teologia duchowości w formacji kapłańskiej w świetle posoborowego nauczania Kościoła – Jan Paweł II formatorem współczesnych kapłanów*, „Duchowość w Polsce” 13 (2011), s. 69-85.
- Matulewicz E., *Przymiot Bożego miłosierdzia jako podstawa duchowości miłosierdzia według bł. Jana Pawła II*, „Duchowość w Polsce” 15 (2013), s. 57-67.
- Paluch R., *Powołanie do świętości osób świeckich w świetle życia i nauczania Jana Pawła II*, „Duchowość w Polsce” 15 (2013), s. 149-166.
- Parzyszek Cz., *Duchowość osób konsekrowanych w nauczaniu Jana Pawła II*, „Duchowość w Polsce” 15 (2013), s. 111-124.
- Paszkowska T., *Teologia duchowości w formacji osób konsekrowanych w nauczaniu Kościoła posoborowego*, „Duchowość Kapłańska” 13 (2011), s. 58-63.
- Paszkowska T., *Teologia życia konsekrowanego – diagnoza stanu i wyzwania przyszłości*, „Duchowość w Polsce” 12 (2010), s. 136-147.
- Pliszka M., *Jaka duchowość dla nowicjatów?*, „Duchowość Kapłańska” 13 (2011), s. 148-152.

- Popławski J., *Uwspółcześnić historię duchowości*, „Duchowość w Polsce” 12 (2010), s. 80-88.
- Schulz A., *Jak opisać i badać duchowość współczesnych zrzeżeń katolickich?*, „Duchowość w Polsce” 14 (2012), s. 30-37.
- Sękański C., *Etapy rozwoju miłości oblubieńczej według ks. Karola Wojtyły*, „Duchowość w Polsce” 15 (2013), s. 127-135.
- Siemieniowski A., *Teologia duchowości wobec nowych ruchów religijnych*, „Duchowość w Polsce” 12 (2010), s. 160-168.
- Skorodiuk J., *Elementy formacji duchowej kapłanów w świetle Listu Jana Pawła II na Wielki Czwartek 1979 roku*, „Duchowość w Polsce” 15 (2013), s. 96-109;
- Słomka W., *Jaka teologia duchowości?*, „Duchowość w Polsce” 13 (2011), s. 49-52.
- Sobczyk A., *Ujęcie świętości w pismach ks. prof. Ireneusza Werbińskiego*, „Studia Włocławskie” 14 (2012), s. 22-33.
- Starzec T., *Dzieło odkupienia i jego miejsce w chrześcijańskiej duchowości*, „Duchowość w Polsce” 15 (2013), s. 36-44.
- Szymula M., *Jak wyklądać teologię duchowości w seminarium duchownym?*, „Duchowość w Polsce” 13 (2011), s. 131-138.
- Tomasz z Akwinu, *Suma teologiczna*, red. C. Wichrowicz, Kraków 1997.
- Urbański S., *Jaka teologia mistyki?*, „Duchowość w Polsce” 12 (2010), s. 64-79.
- Werbiński I., *Stan badań hagiograficznych i hagiologicznych w Polsce oraz postulaty badawcze*, „Duchowość w Polsce” 12 (2010), s. 90-104.
- Werbiński I., *Hagiologia a inne dyscypliny naukowe*, „Studia Nauk Teologicznych PAN” 1 (2006), s. 151-166.
- Werbiński I., *Problemy i zadania współczesnej hagiologii*, Toruń: Wydawnictwo UMK 2004.
- Zarzycki S., *Antropologia teologiczna a rozwój duchowy*, „Duchowość w Polsce” 12 (2010), s. 42-50.
- Zarzycki S., *Chrześcijańskie życie duchowe jako stawanie się bardziej człowiekiem w Chrystusie*, „Duchowość w Polsce” 15 (2013), s. 45-55.
- Zarzycki S., *Teologia duchowości w służbie formacji ludzkiej do kapłaństwa i życia zakonnego*, „Duchowość w Polsce” 13 (2011), s. 113-123.
- Zawada M., *Teologia duchowości w systemie studiów seminaryjnych w Polsce*, „Duchowość w Polsce” 13 (2011), s. 52-58.
- Zyzak W., *Duchowość laikatu – nowa teologia*, „Duchowość w Polsce” 12 (2010), s. 150-160.
- Zyzak W., *Jan Paweł II o kapłańskiej duchowości*, „Duchowość w Polsce” 15 (2013), s. 80-95.

